

7. Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. New-York: Longman, 1984. 207 p.
8. Crawford A., Saul W., Mathew S. R. Teaching and learning strategies for the thinking classroom. New-York, 2005. 252 p.
9. Duron R., Limbach B., Waugh W. Critical Thinking Framework For Any Discipline. International Journal of Teaching and Learning in Higher Education. 2006. Vol. 17. N. 2. P. 160–166.
10. Kolb's Learning Styles and Experiential Learning Cycle. Saul McLeod, 2017.

REFERENCES

1. Vukina N. V., Dementiivska N. P., Sushchenko I. M. Krytychne myslennia: yak tsumu navchyty [Critical thinking: how to teach it] za nauk. red. O. I. Pometun. Kharkiv, 2007. 190 p.
2. Kozyra V. M. Tekhnologia rozvytku krytychnoho myslennia u navchalnomu protsesi: navchalno-metodychni posibnyk dlia vchyteliv [Technology of development of critical thinking in the educational process: a textbook for teachers]. Ternopil: TOKIPPO, 2017. 60 p.
3. Makarenko V. M., Tumantsova O. O. Yak opanuvaty tekhnologiiu formuvannia krytychnoho myslennia [How to master the technology of forming critical thinking] Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova», 2008.
4. Pometun O. I., Sushchenko I. M. Osnovy krytychnoho myslennia: metodychni posibnyk dlia vchyteliv [Fundamentals of critical thinking: a guide for teachers]. Dnipro: LIRA, 2016. 156 p.
5. Khrestomatia suchasnoi ukrainskoi literatury dlia chytannia v 3, 4 klasach serii «Shkilna biblioteka» [A textbook of modern Ukrainian literature for reading in grades 3, 4 of the series “School Library”] ukladach, avtor peredmovy Stus T. V. Dovydannia. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, 2018. 192 p.
6. Anderson L., Krathwohl D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessin: Arevision of Blooms Taxonomy of Educational Objectives. New-York: Longman, 2001. 336 p.
7. Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. New-York: Longman, 1984. 207 p.
8. Crawford A., Saul W., Mathew S. R. Teaching and learning strategies for the thinking classroom. New-York, 2005. 252 p.
9. Duron R., Limbach B., Waugh W. Critical Thinking Framework For Any Discipline. International Journal of Teaching and Learning in Higher Education. 2006. Vol. 17. N. 2. P. 160–166.
10. Kolb's Learning Styles and Experiential Learning Cycle. Saul McLeod, 2017.

УДК 373.3.015.31:004

DOI 10.25128/2415-3605.21.2.5

АНДРІАНА ШИШАК

<https://orcid.org/0000-0001-7715-9528>

andrianashyshak@tnpu.edu.ua

аспірантка

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ РОБОТИ З ЦИФРОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

З'ясовано сутність понять «навчально-пізнавальна діяльність» і «цифрова інформація». Навчально-пізнавальну діяльність обґрунтовано як діяльність, що спрямована на засвоєння особистістю системи компетентностей, в результаті чого реалізується пізнавальний аспект, тобто розвиток її пізнавальних психічних процесів; як комплексну категорію, компонентами якої є навчальна та пізнавальна діяльність здобувача освіти. В умовах діджиталізації початкової освіти окреслено специфіку поетапного засвоєння знань, умінь, навичок та досвіду пізнання учнями початкової школи під час роботи з цифровою інформацією: сприймання, осмислення і розуміння, узагальнення, закріплення та застосування. Досліджено характерні особливості пізнавальної діяльності молодших школярів (відчуття, сприймання, пам'яті, мислення, уваги, уяви та мовлення) через призму їх роботи з цифровою інформацією, які зумовлені специфічною формою навчального матеріалу та віковими особливостями учнів початкової школи. Визначено, що мотивація – це основа формування навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку під час роботи з діджитал-матеріалами. Охарактеризовано мотиви навчально-пізнавальної діяльності, що пов'язані із взаємодією молодших школярів з цифровою інформацією: прагнення дізнатися щось нове, прагнення засвоїти нові способи дій, бажання працювати з інформаційно-цифровими засобами.

Ключові слова: навчально-пізнавальна діяльність, формування навчально-пізнавальної діяльності, учень початкової школи, цифрова інформація.

ANDRIANA SHYSHAK

Postgraduate

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
2 Maksym Kryvonis Str., Ternopil

FORMING PRIMARY SCHOOL PUPIL'S EDUCATIONAL AND COGNITIVE ACTIVITY WHILE WORKING WITH DIGITAL INFORMATION

The relevance of the research topic is due to the fact that educational and cognitive activities of pupils are formed in the primary school years. A pupil learns the system of competencies gradually, which influences the development of his cognitive mental processes. Taking into consideration the fact that the field of education is in the stage of digitalization, pupils of primary school work with digital information during the educational process. The work with digital data itself is a means of forming educational and cognitive activities of junior pupils. The purpose of the article is to specify the essence of the concepts "educational and cognitive activity" and "digital information"; investigate the features of the formation of educational and cognitive activities of pupils of primary school while working with digital information.

In the article educational-cognitive activity is substantiated as activity which is directed on mastering a system of competencies. Therefore development of its cognitive mental processes is carried out. Being a complex category, its components are the educational and cognitive activities of a learner. One of the means of forming educational and cognitive activities of pupils of primary school are work with digital information. It is specified that digital information is information, the creation, storage, transmission and processing of which is carried out by means of information and communication technologies. In the context of digitalization of primary education, the specifics of the gradual acquisition of knowledge, skills, abilities and experience of cognition by the pupils of primary school while working with digital information are outlined: perception, comprehension and understanding, generalization, consolidation and application. The characteristic features of cognitive activity of primary school pupils (sensation, perception, memory, thinking, attention, imagination and speech) were analyzed through the prism of their work with digital information, which are caused by the specific form of educational material and the age characteristics of pupils of primary school. It is determined that motivation is the basis for the formation of educational and cognitive activities of pupils of primary school while working with digital materials; the motives of educational and cognitive activities that relate to the interaction of primary school pupils with digital information are characterized: the desire to learn something new, the desire to learn new ways of action, the desire to work with information and digital media.

Keywords: educational and cognitive activity, formation of educational and cognitive activity, primary school pupil, digital information.

Молодший шкільний вік – це період, коли провідним видом діяльності є навчальна. Школяр прагне і повинен оволодіти новими знаннями, уміннями, навичками, досвідом пізнання, сформувати власні ціннісні орієнтації, тобто формувати ключові та предметні компетентності. У віці 6–10 років також відбувається активний розвиток пізнавальної діяльності, яка охоплює перелік психічних процесів: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, увага, уява та мовлення. У цей час виникає необхідність здійснення учнями навчально-пізнавальної діяльності, формування якої постає одним із провідних завдань початкової школи.

Початкова освіта зокрема, як і освіта загалом, зараз перебуває на етапі діджиталізації. Діджиталізація освіти – це процес переведення інформації та комунікації у сфері освіти в цифрову форму. Учні початкової школи працюють з інформацією, яка перебуває у реальній та у діджитал-формі. Якщо до початку пандемії звичними були, наприклад, робота з підручником, натуральними об'єктами, спілкування учнів під час уроку офлайн, то тепер – ще й онлайн-режим: навчальні матеріали під час дистанційного навчання подані у цифровій формі; комунікація між учасниками освітнього процесу також переведена у діджитал-формат. Відповідно формування навчально-пізнавальної діяльності учня початкової школи часто відбувається під час роботи з цифровою інформацією.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, з'ясовано, що окреслена проблема досліджувалася науковцями аспектно. Зокрема, питання формування та активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти відображене у працях Г. Костюка, Л. Проколієнко, Н. Скрипниченко, О. Скрипниченка, О. Савченко; дослідження пізнавальних процесів

молодших школярів – Л. Балацької, Л. Божович, Л. Виготського, В. Давидова, Ф. Гоноболіна; використання інформаційно-цифрових засобів в освітньому процесі початкової школи – Н. Гущиної, М. Жалдака, Ф. Ривкінд та ін.

Мета статті – конкретизувати сутність понять «навчально-пізнавальна діяльність» і «цифрова інформація», дослідити особливості формування навчально-пізнавальної діяльності учня початкової школи під час роботи з цифровою інформацією.

У Законі України «Про авторське право і суміжні права» подано визначення, що цифрова інформація – це «аудіовізуальні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, що знаходяться в електронній (цифровій) формі, придатній для зчитування і відтворення комп'ютером, які можуть існувати і (або) зберігатися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет, а також програми (передачі) організацій мовлення, що ретранслюються з використанням мережі Інтернет» [5]. Узагальнивши основні характеристики, можна стверджувати, що цифрова інформація – це інформація, створення, зберігання, передавання і опрацювання якої здійснюється засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Сутність поняття «навчально-пізнавальна діяльність» передбачає синтез змістів понять «навчальна діяльність» і «пізнавальна діяльність». Навчально-пізнавальна діяльність – це «діалектична єдність двох аспектів: навчального та пізнавального», в якому навчальна діяльність є інструментом здійснення пізнання [4, с. 90]. Розглянемо сутності двох окреслених компонентів терміна.

Навчальна діяльність – це діяльність, яка «спрямована на засвоєння знань, умінь, навичок на різних рівнях (емпіричному, теоретичному, практичному) та досвіду пізнання (оволодіння способами здобуття знань, способами навчальної роботи тощо)» [6, с. 15–16]. Засвоєння знань і способів діяльності учнями – це складний процес, який складається із системи послідовних взаємопов'язаних компонентів: сприймання, осмислення і розуміння, узагальнення, закріплення, застосування [6, с. 46–48].

Інформація у різних формах, зокрема в цифровій, є предметом засвоєння під час навчальної діяльності учнів. Зважаючи на формат, цей процес має свою специфіку. Сприймання діджитал-інформації пов'язане із зоровими, слуховими рецепторами та із життєвим досвідом учня. Оскільки інформацію у цифровій формі школяр може тільки або побачити, або почути, то впливи на всі інші аналізатори здійснюються опосередковано через досвід. Наприклад, школяр бачить на моніторі комп'ютера лимон. Фрукт жовтий, має овальну форму – це особистість сприйняла зором. У мозку відбуваються відповідні операції, які на основі досвіду дають можливість стверджувати: лимон – кислий на смак. Хоч реально учень не відчув смаку, але під час зіставлення з образами в пам'яті він встановив ще одну ознаку фрукта.

Для обґрунтування процесів осмислення і сприймання цифрової інформації у зв'язку із широким спектром можливостей доцільно обрати приклад роботи із відеоматеріалами. Перегляд навчальних чи навіть розважальних фільмів стимулює необхідність встановлювати зв'язки між подіями, вчинками героїв, причинами та мотивами їх поведінки; у спостерігача формується ставлення до побаченого, бажання висловити та обґрунтувати його. Під час такої діяльності в учня формуються однойменні вміння.

Узагальнення цифрової інформації, як і будь-якої іншої, реалізується через виділення спільних рис та властивостей різних предметів і на основі цього – формулювання висновків через загальні положення. Проте наявність доступу до різноманіття діджитал-матеріалів дає змогу охопити цим процесом набагато більше матеріалу. Наприклад, під час ознайомлення учнів із різноманіттям дерев можна продемонструвати комп'ютерну презентацію із плодовими деревами, де використати фото не лише відомих усім рослин (яблуна, груша, слива), а й маловідомих (локва, момбін, лонгконг тощо). Після того запропонувати учням виокремити ознаку, характерну для всіх цих дерев, – наявність плодів.

Процес закріплення під час роботи учнів початкової школи із цифровою інформацією ґрунтується на можливості щоразу використовувати різноманіття нових прикладів застосування знань. Дані, які розміщені у глобальній мережі, мають багато підтверджень у різних типах файлів. Вивчений матеріал може бути представлений як малюнок чи схема, як

елемент комп'ютерної гри чи програми, як частина відео- чи аудіофрагмента. Таке різноманіття форм відображення навчальної інформації сприятиме міцності засвоєння знань.

Застосування сформованих компетентностей під час роботи з цифровою інформацією здійснюється через наявність комп'ютерних чи онлайн-програм, у яких можна виконати навчальні завдання та вправи через встановлення міжпредметних зв'язків і під час симулювання вирішення життєвих завдань. Якщо ж предметом засвоєння є цифрові знання та вміння, то багаторазове повторення алгоритмічних дій сприятиме позитивному результату.

Під пізнавальною діяльністю особистості розуміють процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності [3, с. 30]. Вона охоплює перелік пізнавальних процесів, до яких належать відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, увага, уява та мовлення. Психічні процеси учнів молодшого шкільного віку (6–10 років) перебувають на етапі становлення. Тому завдання початкової освіти полягає в тому, щоб формувати та розвивати їх.

Під час роботи учня початкової школи із цифровою інформацією відбувається формування у нього пізнавальної діяльності, що має свою специфіку, зумовлену віковими особливостями молодших школярів і формою відображення даних у свідомості. Дослідимо характерні особливості пізнавальної діяльності молодших школярів через призму їх роботи з цифровою інформацією.

Відчуття – це пізнавальний процес, який передбачає відображення в мозку людини окремих властивостей предметів та явищ, що безпосередньо діють на її органи чуття. За час початкової школи відбувається розвиток аналізаторів дитини. В цьому віці посилюється гострота зору. Учні початкової школи вміло розрізняють кольори та їх відтінки. У молодшому шкільному віці, порівнюючи із дошкільним, зростає гострота слуху. У 1–4 класах у школярів відбувається розвиток фонематичного слуху.

Робота з цифровою інформацією сприяє розвитку аналізаторів учня. Наприклад, малювання у програмах Paint чи розмальовки на сайті дитячого порталу «Пустунчик» (<https://pustunchik.ua/ua>) сприяють розвитку вміння розрізняти форми та кольори, віртуальні екскурсії Україною та світом (<https://discover.ua/virtual-tours>, <https://artsandculture.google.com/>) – диференціювати положення і відстань до предметів, рельєф та об'єм об'єкта, а музичні онлайн-інструменти – висоту звуків. Зрозуміло, що формування дотикових, больових, температурних, смакових, нюхових, відчуттів голоду та спраги, кінетичних і статичних відчуттів під час роботи з цифровою інформацією не відбувається. Проте коли дитина працює із пристроями, які обробляють цифрову інформацію (комп'ютер, смартфон, планшет тощо), окремі аналізатори таки залучені: введення даних у процесі друку відбувається через дотик до клавіатури; нагрівання поверхні технічних засобів під час роботи відчувається користувачем; тіло юзера також перебуває у певному положенні (сидіння).

Сприймання – це психічний процес, який передбачає відображення в мозку особистості предметів та явищ дійсності в сукупності усіх якостей та властивостей під час їх безпосереднього впливу на органи чуття. Учні молодшого віку сприймають спочатку найбільш яскраві, великі за розміром предмети або ті, які видають гучний звук. Сприймання молодшого школяра тісно пов'язане з емоційною сферою: якщо предмет його зацікавив, то і його відображення в мозку буде цілісним; якщо об'єкт важливий, але не викликав жодних емоцій чи почуттів у дитини, – фрагментарним. Використання цифрової інформації тут має велику роль, адже вона зазвичай дуже яскрава та цікава для дітей: відеофрагменти мультфільмів, гіф-анімації, зображення стимулюють пізнавальну активність. В учнів початкової школи сприймання часто є неточним: вони можуть неправильно прочитати подібні за написанням слова (білити – біліти), назвати подібні за зовнішнім виглядом предмети (апельсин – мандарин). Щоб запобігти цьому, доречно застосовувати шрифтове чи кольорове виділення частин слів у текстових редакторах (Word), відображати реальні співвідношення розмірів об'єктів у графічних редакторах (Paint, Photoshop, CorelDRAW). Сприймання простору та часу у молодших школярів також не повністю сформоване: їм важко конкретизувати висоту чи довжину предмета (фрази «мій будинок – аж до неба», «мені до школи – сто кілометрів»); проміжки часу вони можуть або скорочувати, або продовжувати (провести за улюбленим заняттям дві-три години, вважаючи, що кілька хвилин). Щоб стимулювати адекватність та цілісність сприймання, доцільно застосовувати тематичні відеофрагменти або зображення.

Якісне формування психічного процесу сприймання в учнів початкової школи базується на досвіді, який вони здобувають під час навчання в закладі освіти та поза його межами.

Мислення – це психічний процес, який передбачає опосередковане й узагальнене пізнання людиною предметів та явищ навколишньої дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях [2].

Під час навчання дитини у школі першого ступеня відбувається засвоєння та усвідомлення нових понять, побудова їх системи; учні вчаться формувати умовиводи. Першокласники та другокласники зазвичай оперують поняттями, які часто бачать у реальному житті, подають їх сутність через практичну роль (стілець – це те, на чому сидять; книжка – це те, що можна прочитати). Третьюкласники та четвертокласники вже роблять спроби пояснити причину того чи іншого явища.

Мислення учнів початкової школи розвивається у процесі роботи з інформацією: під час її створення, збереження, передачі, обробки та управління нею. Цифрова інформація надає значно більше можливостей для розвитку мислення молодших школярів, адже, по-перше, вона перебуває у широкому доступі; по-друге, робота з нею більш зручна. Наприклад, учень початкової школи може з легкістю ознайомитися із картинними галереями світу, не виходячи з дому чи з класного приміщення, проаналізувати їх, порівняти спільні чи відмінні елементи картин, а якщо виникне потреба – переглянути твори мистецтва ще раз. Розвивати мисленнєві операції можна також під час виконання завдань в онлайн-сервісах, наприклад, в LearningApps (<https://learningapps.org/>): аналіз – вправа «Знайти слова», синтез – «Знайди пару», класифікація – «Класифікація» тощо. Під час роботи з цифровою інформацією, зокрема із текстами, відео- чи аудіофрагментами, зображеннями, учні вчаться відповідати на питання, формулювати їх, будувати текстові висловлювання. Основою для формування цих вмінь є вищезазначені механізми мислення. Педагогу важливо не поспішати допомагати учневі із виконанням завдань, а дати йому час для того, щоб самостійно обміркувати та реалізувати їх, але варто врахувати, що жодного питання залишати без відповіді не можна.

Під час роботи з цифровими даними відбувається формування індивідуальних особливостей мислення молодших школярів. Необхідність самостійно шукати необхідну інформацію в інтернеті сприяє розвитку самостійності мислення; вибір з-поміж значного масиву матеріалу об'єктивних даних – критичності; дотримання логічних етапів роботи з діджитал-інформацією – послідовності.

Пам'ять – це пізнавальний психічний процес, який охоплює фіксацію, збереження та відтворення попереднього досвіду людини. Пам'ять молодших школярів характеризується мимовільністю. У період навчання у школі першого ступеня розвивається також довільна пам'ять. Учні початкової школи часто запам'ятовують все дослівно навіть тоді, коли достатньо просто переказати матеріал своїми словами. Це пов'язано з тим, що учні 1–4 класів мають недостатній словниковий запас для того, щоб відобразити прочитане чи почуте синонімічним текстом. У цьому віці в учнів домінує образна пам'ять, на стадії розвитку перебуває словесно-логічна. Об'єм пам'яті особистості постійно збільшується, що пов'язано з оволодінням ними мнемонічними прийомами: використання асоціативних зв'язків, плану, опорних схем, малюнків, повторення [1, с. 263–364].

Зрозуміло, що інформації, зокрема у цифровій формі, є дуже багато. Учень молодшого шкільного віку має навчитися швидко запам'ятовувати основне. Цифрова форма передбачає необхідність переважно зорової та слухової пам'яті. Для тренування пам'яті потрібно організувати роботу з учнями початкової школи так, щоб був логічний перехід від тієї інформації, яка їх емоційно захоплює, до тієї, яка є менш яскравою. Із діджитал-даними у цьому аспекті є значний простір для роботи, оскільки новий матеріал знаходити легко, швидко і зазвичай безкоштовно. Варто пам'ятати, що інформацію завжди потрібно систематизувати. Під час роботи з цифровим форматом це особливо важливо, адже не все, що є на просторах інтернету, потрібне для запам'ятовування.

Мультфільми, комп'ютерні програми, музичні твори мають високий рівень емоційності. У свідомості молодшого школяра з'являються образи раніше сприйнятого предмета чи явища, час, місце ознайомлення з ними під час повторного демонстрування. Наприклад, вчитель на уроці математики під час опрацювання теми «Додавання і віднімання з переходом через десяток» для формулювання проблемного завдання використав мем

(зображення, що містить коротку дотепну фразу), який викликав сміх в класі. Під час знаходження значення виразів такого типу учні пригадуватимуть зображення і матеріал уроку. Для продуктивної організації освітнього процесу необхідно сформувати в учнів молодшого шкільного віку довільне пригадування (якщо потрібно відповісти на питання або озвучити вивчене правило), високий рівень швидкості та міцності пам'яті.

Увага – це психічний процес, який передбачає спрямованість та зосередженість свідомості людини на предметах, процесах чи явищах дійсності. Учні молодшого шкільного віку дуже важко тривалий час тримати в полі зору певний об'єкт; вони активно реагують на будь-який подразник. Нестійкості та раптовому переключенню уваги під час уроку може запобігти лише яскравий та цікавий навчальний матеріал, дидактичні засоби, методи та прийоми тощо.

Робота з цифровою інформацією сприяє розвитку властивостей уваги. На основі зацікавленості змістом навчального матеріалу, формою його представлення (онлайн-ігри, віртуальні розмальовки, онлайн-екскурсії, електронні інтерактивні дошки тощо) в учнів початкової школи формується концентрація, стійкість, переключення уваги, збільшується її обсяг. Ефективними будуть сайти із завданням знайти відмінності (<https://www.game-game.com.ua>) чи різноманіття цифрових зображень такого типу. Використання діджитал-матеріалів дає змогу добирати чи створювати їх відповідно до теми, над якою працюють учні, а за необхідності – швидко змінювати їх і види роботи над ними, тим самим підтримуючи сталий інтерес до демонстрованих об'єктів.

Суттю уяви є випереджувальне створення у свідомості людини образів предметів на основі раніше відомих або невідомих їй. Незважаючи на те, що провідною діяльністю учнів початкової школи стає навчання, вони все ж таки дуже багато часу проводять у грі. Дівчата зазвичай уявляють себе принцесами чи феями, хлопчики – космонавтами чи поліцейськими. Основою для уявлень учнів молодшого шкільного віку є реальні предмети, події, процеси.

Під час навчання у початковій школі здобувачі освіти ознайомлюються із різноманітними об'єктами. Це сприяє тому, що їхня уява стає багатшою. Цьому сприяє і застосування цифрової інформації: особистість школяра дізнається про ті елементи дійсності, з якими в реальному житті ніколи не контактував (бачить лева, який відпочиває в савані Африки, на відстані витягнутої руки; здійснює мандрівку в космос). Так, образи стають конкретнішими, стійкішими та довше зберігаються в пам'яті учня. Звичайно, не варто пропонувати учневі надто багато яскравих образів, оскільки це стане причиною зменшення темпу розвитку уяви.

Продуктивним видом роботи щодо розвитку уяви молодших школярів є читання художніх творів із наступним розглядом ілюстрацій до них або їх екранізацій. На основі цього можна порівняти, чи правильно зображені персонажі, як їх уявляли школярі, які здогадки збіглися, а які – ні. Також доцільно пропонувати учням переглянути частину відеоролика і запропонувати продовження історії, скласти оповідання чи казку на основі серії зображень тощо. У такому випадку буде формуватися довільна творча уява молодших школярів.

Мова – це система знаків для приймання, передавання та використання інформації. Процес використання людиною мови задля спілкування називається мовленням. Першокласник починає навчання в школі, вже оволодівши практично всіма фонемами, граматичними формами та категоріями, маючи великий словниковий запас. Труднощі виникають під час синтезу звуків у склади, уточненні семантики маловідомих слів. Для їх усунення можна використати матеріали у цифровій формі: дидактичні онлайн-ігри з озвучуванням, демонстрування відео-, аудіофайлів, зображень предметів, явищ, процесів, значення та назва яких потребує уточнення. Розвитку мовлення молодших школярів сприяє також цифрова комунікація між учасниками освітнього процесу: учні, спілкуючись між собою у соціальних мережах, вчать формулювати запитання, відповіді, тексти різних типів так, щоб їхні співрозмовники їх зрозуміли. Якщо під час реального спілкування відбувається розвиток усного мовлення, то під час онлайн-комунікації – писемного. Різноманіття інформації, поданої у глобальній мережі, розширює словниковий запас учнів, що є позитивним. Звісно, існують і негативні впливи інтернет-даних, які дорослим (вчителям, батькам тощо) варто контролювати та обмежувати. Важливе значення під час розвитку мовлення молодшого школяра має якісний навчальний цифровий контент, який має бути науковим, доступним та поданим українською мовою. Адже незначна кількість україномовного контенту (і навчального, і розважального) спричиняє те, що учні 6–10 років

починають у своєму побуті вживати іншомовні слова, деколи не точно розуміючи їх зміст, спілкуватися суржиком.

Сформувати у молодшого школяра вміння висловлюватися та слухати інших можна під час виконання практичних завдань. Побудова текстів, в основі яких сюжетні малюнки, картини видатних художників, переглянуті мультфільми і навіть комп'ютерні ігри, сприятиме формуванню в учнів 1–4 класів навичок усного і писемного мовлення, а аналіз прочитаного, почутого чи побаченого усно чи під час онлайн-тестування – аудіювання та читання.

Навчальна та пізнавальна діяльності учнів початкової школи тісно пов'язані між собою, оскільки формування в особистості компетентностей, необхідних для життя, неможливе без розвитку її психічної пізнавальної сфери: учень засвоює нові знання – це спричинює розвиток психічний процесів, а основою для розвитку психічних процесів є засвоєння учнем нових знань. Тому робимо висновок, що діяльність учня є саме навчально-пізнавальною, адже охоплює як навчальний, так і пізнавальний компоненти. Навчально-пізнавальна діяльність – це діяльність, яка спрямована на засвоєння особистістю системи компетентностей, в результаті чого здійснюється розвиток її пізнавальних психічних процесів.

Вагомим засобом для активізації навчально-пізнавальної діяльності учня 6–10 років є застосування інформаційно-цифрових засобів та робота з цифровою інформацією. Сучасний учень початкової школи «занурений» у цифровий світ. Різноманіття гаджетів та цікавий віртуальний світ інколи нівелюють для нього значення знань і школи як закладу, де їх здобувають. Після яскравого комп'ютерного простору школяреві видається нудною буденність освітнього процесу. Боротися із наслідками науково-технічного прогресу не варто. Потрібно логічно та дозовано використовувати діджитал-матеріали під час уроків у початковій школі.

Серед мотивів навчально-пізнавальної діяльності, що пов'язані із роботою учня з цифровою інформацією, можна виокремити такі:

– прагнення дізнатися щось нове. Під час роботи з цифровою інформацією є значні можливості пізнати об'єкт у різноманітті його функцій та міжпредметних зв'язків. Учні початкової школи надають перевагу пошукам інформації у пошукових системах в інтернеті, а не в книгах, бо вона там постійно оновлюється і є актуальною;

– прагнення засвоїти нові способи дій. Щоб знайти цифрову інформацію та опрацювати її або створити новий діджитал-матеріал, потрібно оволодіти конкретними прийомами роботи у відповідних програмах онлайн або скориставшись програмним забезпеченням персонального комп'ютера. Молодші школярі часто зацікавлені тим, щоб сформувати у себе нові вміння: створити доповнену реальність чи розробити сайт, наповнивши його даними;

– бажання працювати з інформаційно-цифровими засобами. Учня молодшого шкільного віку подобається працювати за комп'ютером: яскраві зображення, можливість доступу до різноманітних навчальних відео, ігор, програм. Тому інколи виникає проблема, що молодші школярі, не до кінця зрозумівши завдання, поспішають його виконувати. Цей мотив може бути стартовим для роботи з цифровою інформацією, але в майбутньому потрібно формувати в учнів попередні мотиви.

Таким чином, навчально-пізнавальна діяльність – це діяльність, яка спрямована на засвоєння особистістю системи компетентностей, в результаті чого розвиваються пізнавальні психічні процеси. Засобом формування такої діяльності учнів початкової школи є робота з цифровою інформацією, тобто інформацією, створення, зберігання, передавання та опрацювання якої здійснюється засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Особливості формування навчально-пізнавальної діяльності учня початкової школи під час роботи з цифровою інформацією обумовлені специфічною формою даних та ґрунтуються на мотивації особистості. В процесі навчання відбувається не лише засвоєння діджитал-матеріалу, становлення компетентностей, а й відображення у свідомості учня предметів та явищ дійсності, що впливає на розвиток пізнавальних психічних процесів молодшого школяра зокрема та на його сферу пізнання загалом.

Перспективи майбутніх досліджень вбачаємо у виокремленні вимог до добору цифрової інформації та роботи над нею, педагогічних умов для формування навчально-пізнавальної діяльності учня початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

2. Кримський С. Б., Булатов М. О., Мельничук О. С. Мислення // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=64650 (дата звернення: 05.11.2021).
3. Мацко Л. А., Прищак М. Д., Годлевська В. Г. Основи психології та педагогіки: навч. посібник для студентів заочної форми навчання. Вінниця: ВНТУ, 2009. 163 с.
4. Писарчук О. Т. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах освітньо-розвивального середовища: проблеми і шляхи розв'язання. *Sciens and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2014. Т. 2 (10). Issue 20. С. 90–93.
5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 15 липня 2021 року № 1667-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM056045> (дата звернення: 06.11.2021).
6. Чайка В. М. Основи дидактики: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2011. 240 с.

REFERENCES

1. Dutkevych T. V. *Dytiacha psykholohiia: navchalnyi posibnyk* [Child psychology: textbook]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2012. 424 p.
2. Krymskyi S. B., Bulatov M. O., Melnychuk O. S. *Myslennia* [Thinking] // *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: elektronna versiiia* [online] / hol. redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak ta in.; NAN Ukrainy, NTS. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2018. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=64650 (data zvernennia: 05.11.2021).
3. Matsko L. A., Pryshchak M. D., Hodlevska V. H. *Osnovy psykholohii ta pedahohiky: navchalnyi posibnyk dlia studentiv zaochnoi formy navchannia* [Fundamentals of psychology and pedagogy: Textbook for part-time students]. Vinnytsia: VNTU, 2009. 163 p.
4. Pysarchuk O. T. *Aktyvizatsiia navchalno-piznavalnoi diialnosti molodshykh shkoliariv v umovakh osvitno-rozvyvalnoho seredovysysha: problemy i shliakhy rozviazannia* [Activation of educational and cognitive activity of elementary school students under conditions of educational and developmental environment: problems and solutions]. *Science and Education. a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2014. Т. 2 (10). Issue 20. P. 90–93.
5. *Pro avtorske pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrainy vid 15 lypnia 2021 roku № 1667-IX* [On copyright and related rights: The Law of Ukraine of July 15, 2021 № 1667-IX]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM056045> (data zvernennia: 06.11.2021).
6. Chaika V. M. *Osnovy dydaktyky: navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of didactics: textbook]. Kyiv: Akademvydav, 2011. 240 p.

УДК 373.3.015.31:159.942.3
DOI 10.25128/2415-3605.21.2.6

ОКСАНА ПИСАРЧУК

<https://orcid.org/0000-0003-0110-9174>
pysarchukoksana04@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль

ВОЛОДИМИР ЧАЙКА

<https://orcid.org/0000-0003-3665-0403>
chaikvm2704@gmail.com

доктор педагогічних наук, професор
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль